

Przestępczość zorganizowana

Współcześnie, niemal każdy człowiek, chce być postrzegany jako osoba bogata, posiadająca określony status społeczny. Jak się niestety okazuje, nie każdy dąży do zdobycia swojego majątku w legalny sposób. Bardzo często zdarza się tak, że wielu ludzi, w celu szybkiego i efektywnego zdobycia znacznych korzyści majątkowych, wkracza na drogę przestępczą. Niejednokrotnie w swojej działalności posiadają wspólników, z którymi dzielą się zyskami i takie właśnie działania przyczyniają się do powstania przestępczości zorganizowanej.

Moja praca magisterska dotyczy zjawiska przestępczości zorganizowanej, jej historii, rozwoju, działalności oraz wpływu na różne dziedziny życia społecznego a także sposobów jej zwalczania. Starłam się przybliżyć w niej genezę kształtowania się zorganizowanych grup przestępczych, jej uwarunkowania w Polsce, główne obszary zorganizowanej działalności grup przestępczych, zarówno na gruncie krajowym jak i międzynarodowym. W swojej pracy opisałam także prawne formy zwalczania przestępczości zorganizowanej oraz najważniejsze organy zajmujące się walką z przestępczością zorganizowaną. Starłam się także przybliżyć, funkcjonującą w polskim prawie, instytucję świadka koronnego oraz przepisy kodeksu karnego umożliwiające ściganie i karanie zorganizowanych grup przestępczych.

Problematyka genezy przestępczości zorganizowanej jest od wielu lat przedmiotem międzynarodowych debat. Wszelkie próby pojęciowego ujęcia tego zjawiska natrafiają na liczne trudności głównie z powodu szczególnego charakteru przyjmowanych przez

nie form¹. Jak się okazuje, od wieków na całym globie występowały różne formy przestępczości o charakterze zbiorowym. W Japonii – yakuza, w Chinach tajne stowarzyszenia, które nazywano triadami, bractwo Garduna w średniowiecznej Hiszpanii czy sycylijska mafia i neapolitańska camorra we Włoszech.

Przestępczość zorganizowana to jedno z najbardziej spornych pojęć w kryminologii. Do dnia dzisiejszego nie opracowano powszechnie obowiązującej definicji tego zjawiska. Spory interpretacyjne dotyczące definicji przestępczości zorganizowanej istnieją na różnych płaszczyznach, w tym także pomiędzy organizacjami międzynarodowymi. W nauce prawa karnego w Polsce i krajach socjalistycznych do roku 1989 nie używano oficjalnie terminu „przestępczość zorganizowana”. W nielicznych publikacjach wspomniano tylko i wyłącznie o „przestępczości zawodowej”. Media dostarczały informacji na temat działającej we Włoszech i USA mafii, jednakże twierdzono, że zjawisko to jest charakterystyczne tylko dla krajów kapitalistycznych. Do polskiego prawa karnego pojęcie „przestępczości zorganizowanej” wprowadziła Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego. Ustawa ta używa jakby dwóch definicji przestępczości zorganizowanej. W art. 5 par.1 używa zawężonego pojęcia, które ogranicza się tylko do wybranych form przestępczości zorganizowanej, takich jak: fałszowanie papierów wartościowych lub pieniędzy, obrót środkami psychotropowymi lub odurzającymi, handel bronią czy wymuszanie okupu. Z kolei § 2 nie wskazuje konkretnych kategorii ani obszarów występowania zorganizowanej przestępczości.

Do okresu transformacji ustrojowej w Polsce nie istniała przestępczość zorganizowana w szerokim znaczeniu tego słowa. Rozwój przestępczości zorganizowanej rozpoczął się po roku 1989 wraz z rozwojem przestępczości gospodarczej. Przemiany systemowe, do których dochodziło w tym okresie przyczyniły się do powstania prywatnych podmiotów gospodarczych a ich właścicie-

¹E. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 23.

le stali się ofiarami takich przestępstw jak wymuszenia haraczu za „opiekę”. Proceder ten dotyczył głównie firm znajdujących się w „szarej strefie”, których właściciele nie byli skłonni do informowania Policji o zaistniałych sytuacjach. Zjawisko to najrzadziej dotyczyło firm prowadzących legalną działalność a w ogóle nie dotyczyło firm państwowych². Bardzo szybki i dynamiczny rozwój przestępczości zorganizowanej, pospolitej i gospodarczej obnażył niewydolność w funkcjonowaniu ówczesnej Policji. W związku z tym 1 stycznia 1994 roku w Komendzie Głównej Policji utworzono Biuro do Walki z Przestępczością Zorganizowaną, które poprzez wydzielenie 12 terenowych wydziałów swoim zasięgiem obejmowało cały kraj.

W związku z tym, że tematyka dotycząca działalności zorganizowanych grup przestępczych jest niezwykle rozbudowana, w swojej pracy opisałam tylko kilka jej najważniejszych obszarów, takich jak działalność narkotykowa, handel ludźmi, przestępstwa dotyczące dóbr kultury i prania pieniędzy.

Walka z handlem ludźmi jest jednym z największych wyzwań współczesnego świata, które stoją przed międzynarodową społecznością. Ogromna skala tego zjawiska uświadamia nam, że XXI wiek, nie jest okresem wolnym od niewolnictwa i przymusowej pracy. Problem handlu ludźmi został dostrzeżony przez społeczność międzynarodową już na przełomie XIX i XX wieku, jednakże aż do 2000 r., czyli okresu powstania Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, zwanym Protokołem z Palermo, termin „handel ludźmi” nie był zdefiniowany w prawie międzynarodowym. Polska ratyfikowała ten dokument w roku 2003. Do polskiego kodeksu karnego pojęcie „handel ludźmi” wprowadzono dopiero w 2010 r. po jego nowelizacji dodając do ustawowych definicji § 22. Wcześniejsze przepisy zawarte w kodeksie, poprzez brak precyzyjnej definicji, znacząco utrudniały sankcjonowanie tego czynu zabronionego.

² B. Hołyst, *Przestępczość zorganizowana w Polsce*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Iuridica 1995, vol. 63, s. 5.

Pranie brudnych pieniędzy jest stosunkowo nowym zjawiskiem i związane jest z przestępczością zorganizowaną. Termin ten najprawdopodobniej pojawił się za sprawą Ala Capone – szefa chicagowskiej mafii. Przyjęto, że przestępstwo to wywodzi się z okresu prohibicji panującej w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, ponieważ już wtedy przestępczość zorganizowana przynosiła ogromne zyski w dziedzinie prostytucji, wymuszeń, handlu i produkcji alkoholu. Aby ukryć nielegalnie uzyskane dochody utworzono sieć pralni, które przynosiły dochody w gotówce i doskonale nadawały się do tego celu. Dzięki mieszanemu legalnych dochodów pochodzących z działalności pralni z tymi uzyskiwanymi w sposób nielegalny niemożliwym stawało się ustalenie źródła pochodzenia tych drugich. Przestępstwa zorganizowane polegające na legalizacji brudnych dochodów uznano za szczególne zagrożenie i w związku z tym wydano akty prawne, które miały za zadanie podjęcie działań, zarówno na szczeblu europejskim jak i światowym, zmierzających do walki z tym zjawiskiem. Jak się okazuje Polska jest jednym z państw, które budzi zainteresowanie wśród grup zorganizowanych związanych z praniem brudnych pieniędzy. Nielegalnych operacji finansowych w naszym kraju dokonują m.in.: afrykańskie, włoskie, rosyjskie, amerykańskie, azjatyckie środkowo i zachodnioeuropejskie organizacje przestępcze. Grupy przestępcze dokonują rozpoznania funkcjonowania systemów prawnych, procedur finansowo-bankowych poszczególnych państw z punktu realizacji ich własnych celów³.

Polska jest krajem mającym bardzo bogatą tradycję i historię i w związku z tym posiada liczne zbiory dzieł sztuki, przedmiotów o wartości historycznej lub archeologicznej. W przeszłości były one ofiarami grabieży ze stron najeźdźców a w chwili obecnej stają się przedmiotem zainteresowania grup przestępczych, zarówno tych krajowych jak i międzynarodowych. W Polsce najczęściej spotykane są kradzieże z obiektów sakralnych, placówek naukowych i bibliotek. Dobra kultury o wysokiej wartości są zazwyczaj

³ A. Koweszko, *Zjawisko przestępstw ekonomicznych i możliwości przeciwdziałania zagrożeniom*, Warszawa 1995, s. 12.

kradzione na zamówienie i przemycane dla zagranicznych kolekcjonerów. W chwili obecnej do kradzieży dochodzi najczęściej w obiektach sakralnych, mieszkaniach prywatnych kolekcjonerów, bibliotekach, galeriach, antykwariatach, muzeach. Jeśli chodzi o mieszkania kolekcjonerów, to łupem złodziei najczęściej stają się rzeźby, obrazy, kolekcje numizmatyczne, broń, biżuteria. Z obiektów sakralnych giną przede wszystkim lichtarze, świeczniki, rzeźby, płaskorzeźby, obrazy, kielichy, krzyże, monstrancje. Z pozostałych obiektów kradzione są głównie obrazy, porcelana, rzeźby, starodruki, grafiki, ryciny, stare mapy⁴.

Dystrybucja, handel i wytwarzanie środków odurzających jest jednym z przejawów przestępczości zorganizowanej. Jest to jeden z najbardziej dochodowych i tym samym nielegalnych procedurów, którym zajmują się zorganizowane grupy przestępcze. Międzynarodowość narkobiznesu polega przede wszystkim na tym, że terytoria niektórych państw są miejscem uprawy i produkcji niezbędnych surowców bądź gotowych narkotyków, albo stają się krajem tranzytowym w przemyśle narkotyków, lub są też konsumentami i odbiorcami tych substancji. Aktualnie w Polsce przedmiotem nielegalnego handlu jest przede wszystkim marihuana, haszysz, heroina, amfetamina, ectasy, kokaina, heroina. Zdarzają się także przypadki dotyczące rozprowadzania leków nasennych, uspokajających czy też sterydów anabolicznych. W Polsce popularny jest nie tylko handel narkotyków, ale także ich nielegalna produkcja, która obejmuje zarówno narkotyki pochodzenia roślinnego jak i chemicznego (narkotyki syntetyczne). Najdłużej produkowanym narkotykiem jest „polska heroina” („kompot”, „gdańska heroina”), której wytwarzanie sięga lat 70. XX wieku i związane jest z odkryciem odurzających właściwości maku. Początkowo produkowano ją dla własnego użytku, ale z czasem zaczęły pojawiać się przypadki masowej produkcji przez grupy przestępcze nastawione na osiągnięcie zysków.

⁴ K. Zeidler, *Rola i zadania Policji w zakresie ochrony dziedzictwa kultury* [w:] A. Szymaniak, W. Ciepela, *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, t. I, Poznań 2007, s. 403.

Polski kodeks karny zawiera liczne przepisy odnoszące się do przestępczości zorganizowanej. Dotyczą one zarówno zachowań związanych z udziałem w grupie przestępczej i legalizacji środków pochodzących z takiej działalności (art. 258 k.k., art. 299 k.k.) a także kar wobec sprawców biorących udział w zorganizowanej działalności przestępczej (art. 60 k.k., art. 65 k.k., art. 259 k.k.).

Główną służbą powołaną do walki z przestępczością, w tym także przestępczością zorganizowaną, jest Policja a jej obowiązki uregulowane są w Ustawie o Policji z 6 kwietnia 1990 r. Najistotniejszą rolę w systemie zwalczania przestępczości zorganizowanej odgrywa prokuratura. Instytucja ta weryfikuje i poddaje ocenie efekty pracy wszystkich podmiotów, zajmujących się zwalczaniem i przeciwdziałaniem przestępczości zorganizowanej, przed skierowaniem ich na drogę postępowania sądowego. Kolejną instytucją powołaną do walki z przestępczością zorganizowaną jest Centralne Biuro Antykorupcyjne, które w myśl Ustawy z 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, jest służbą specjalną, powołaną do spraw zwalczania korupcji w życiu publicznym i gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych, a także instytucjach godzących w interesy ekonomiczne państwa. Ustawa z 25 czerwca 1997 r. wprowadza do polskiego ustawodawstwa instytucję świadka koronnego. Zgodnie z nią świadkiem koronnym staje się podejrzany, któremu zezwala się na składanie zeznań w charakterze świadka na zasadach i w trybie określonym w ustawie. Najważniejszym celem instytucji świadka koronnego w Polsce jest głównie ujawnienie wszystkich przestępstw, które zostały popełnione w zorganizowanej grupie przestępczej a także takich przestępstw jak: płaćna protekcja, łapownictwo, nadużycia funkcjonariuszy państwowych, bierne i czynne łapownictwo wyborcze, sportowe oraz gospodarcze.

Przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem, któremu towarzyszy ciągły rozwój i nieprzewidywalność. Priorytetem instytucji i organów służących jej zwalczaniu jest zagwarantowanie bezpieczeństwa społecznego i gospodarczego. W związku z bardzo szyb-

kim rozwojem przestępczości, konieczne jest ciągle aktualizowanie danych dotyczących przestępczości zorganizowanej, działalności zorganizowanych grup przestępczych oraz głównych obszarów zagrożonych jej działaniem. Problem przestępczości zorganizowanej jest bardzo ważny i to nie tylko z powodu jego społecznego znaczenia, ale także dlatego, że w dużym stopniu dotyczy on wiarygodności organów państwa i wymiaru sprawiedliwości oraz potrzeb związanych z zapewnieniem wewnętrznego bezpieczeństwa w kraju. Niezwykle ważna jest współpraca odpowiednich służb powołanych do walki z tym zjawiskiem i to zarówno na gruncie krajowym jak i międzynarodowym.